

Л. С. Кучанська, канд. юрид. наук, доцент

Одеський національний університет імени І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, Україна, 65058

СКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ ПРЕДМЕТУ

В статті проаналізовані проблеми кваліфікації суспільно небезпечних діянь, пов'язаних з посяганням на основи суспільної моральності.

Ключові слова: кваліфікація злочинів, злочини проти моральності, види таких злочинів, предмет злочинів проти моральності.

Різноманітність соціальних процесів, які відбуваються сьогодні, ставлять достатньо складні проблеми в правовій оцінці певних людських діянь. Це стосується різних груп таких діянь, але є такі, оцінка яких є сьогодні, на нашу думку, найбільш складною. Це діяння, які посягають на суспільну моральність. В Кримінальному кодексі України (далі — КК України), є окремий розділ XII «Злочини проти громадського порядку та моральності», в якому систематизовані такі злочини. Традиційно до них відносять суспільно небезпечні діяння, які порушують необхідні складові цивілізованого державного будівництва: громадський порядок і суспільну моральність. Потрібно рахувати, що важливість нормальної реалізації цих складових потребує не тільки правового регулювання, а й, як про це прямо вказується в ч. 3 ст. 34 Конституції України, застосування необхідних заходів щодо їх охорони [1, 11].

Достатньо традиційно в цьому розділі виділяють дві підгрупи. В одну з них відносять злочини, які посягають на громадський порядок (ст.ст. 293, 294, 295, 296 КК України) і злочини, які посягають на суспільну моральність (ст. ст. 297, 298, 298—1, 299, 300, 301, 302, 303, 304 КК України) [2, 293—294]. Але, на нашу думку, при більш детальному аналізі можна вказати, що така класифікація є достатньо умовною, оскільки в цій главі є злочини, які за певних умов можуть посягати і на громадський порядок, і на суспільну моральність. Це, наприклад, наруга над могилою (ст. 297 КК України), жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України) та ін. [3, 254].

До цього потрібно додати, що ще більш детальний аналіз не тільки положень конкретних складів злочинів з Особливої частини КК України, а також і положень Загальної частини, свідчить, що взагалі багато принципових положень кримінального права тісно пов'язані саме з порушенням не тільки формальних ознак законодавства, а й певних положень суспільної моральності, які існують в державі. Все це вимагає подальшого аналізу цієї складної проблеми.

Певну групу злочинів проти суспільної моральності складають діяння, які в тій чи іншій мірі торкаються сфери сексуального життя як певного соціального інституту, який функціонує в суспільстві і завдяки якому в певній мірі реалізуються громадські та індивідуальні інтереси, формуються відносини між суспільством та особою. Необхідно сказати, що в останні часи в цій сфері відбуваються значні зміни як змістовного, так і організаційного характеру. Наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) починаючи з 1975 року почала чітко розмежувати поняття репродуктивного та сексуального здоров'я. Згідно з визначенням ВООЗ сексуальне здоров'я це не тільки відсутність якихось дисфункцій або хвороб, «а пов'язаний з сексуальністю стан фізичного, емоційного, душевного та соціаль-

ного благополуччя». Сексуальне здоров'я потребує доступу до інформації, освіти, медичного обслуговування і передбачає «позитивний і поважний підхід до сексуальності, вільний від примусу, дискримінації та насильства».

Всесвітня Сексологічна Асоціація в 1977 році на своєму Конгресі в Іспанії підкреслила, що сексуальність людини є не тільки джерелом глибокого зв'язку між особами, а й суттєво впливає на благополуччя родини і суспільства. В зв'язку з цим на цьому Конгресі були висунуті та обґрунтовані низка прав людини при реалізації сексуальності.

Важливі зміни відбуваються в сфері сексуальної моральності. Хоча моральне регулювання і оцінка сексуальних відносин не зникають, вони стають більш реалістичними. По-перше, зменшується розрив, який на протязі багатьох років існував між повсякденною, побутовою та офіційною мораллю та моральністю. По-друге, зменшується коло сексуальних дій, які підлягають моральнісному аналізу. Однак, і це важливо підкреслити, звуження сфери морального регулювання «компенсується» більш високими вимогами до характеру цих відносин. Це підкреслює, що сексуальна сфера, яка є динамічним і багатогранним аспектом існування сучасної людини в суспільстві, заслуговує окремого, а можливо і спеціального правового підходу до свого багатостороннього існування в суспільстві.

Достатню складність становить кримінально-правова охорона сексуальної сфери, захист суспільної моральності заходами кримінального права. Основна правова проблема, яка існує вже багато років, полягає, з нашої точки зору, в спробах розмежування «дозволеного» та «забороненого» в цій сфері.

Один з таких напрямків це так звана галузь комерційного сексу (проституції). Незважаючи на усі, умовно кажучи, «досягнення» цього напрямку, фахівці вважають, що зберігаються і традиційні негативні сторони цього явища. Наприклад, комерційний секс загрожують здоров'ю населення, виступаючи дуже часто розсадником венеричних хвороб, а в останні часи і СНІДу. По друге, він дуже часто базується на гнобленні жінок, які вимушені торгувати собою. Ця сфера також дуже тісно пов'язана зі злочинним світом. Часто в такий секс втягуються не тільки неповнолітні, а й діти, і останні події в нашій країні це підтверджують. Взагалі сексуальне обслуговування за гроші має свої значні соціальні, психологічні та сексуальні функції.

Одною зі складових цього напрямку є незаконні дії з порнографічними предметами. Необхідно підкреслити, що такі дії не тільки посягають на суспільну моральність. Вони є значною часткою нелегальних господарських процесів, які відбуваються в світі. Наприклад, по даним міжнародної організації «Internet Filter Reviews», обсяг порнографічної продукції у світі в 2006 році склав 97,06 мільярдів доларів.

В ст. 301 КК України передбачена відповідальність за ввезення, збут і розповсюдження предметів порнографічного характеру. В ч.1 цієї статті передбачається відповідальність за ввезення в Україну товарів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, перевезення чи інші переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушення до участі в їх створенні. В ч. 2 — за ті ж самі дії, вчиненні щодо кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, а також збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру. В ч. 3 — за дії, передбачені в ч.ч.1 або 2 цієї статті, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також примушення неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру. Але існують і певні проблеми в практичному застосуванні цих законодавчих положень. Складність в правовій оцінці дій з такими предметами полягає, в першу чергу, в визначенні предмету цих дій, а саме що є порнографічними предметами,

чим вони відрізняються від предметів еротичного характеру і т. і. Тому достатня кількість таких дій не отримує необхідної правової оцінки, що, в свою чергу, утворює певні негативні наслідки загальної оцінки законодавства і соціально-правової політики, яку здійснює держава.

Визначаючи предмет цього злочину, в науково-практичних коментарях вказується, що це є різні друковані чи рукописні твори, зарисовки з натури, натуралістичні фото-, фотомонтажні чи інші матеріальні предмети, змістом яких є непристойне зображення порнографічного характеру. А предметом злочину, передбаченого в ч. 2 цієї статті, є кінофільми, аудіо- і відеопродукція, відеозаписи, продукція засобів масової інформації, в тому числі реклама, комп'ютерні програми, дискети та інші носії інформації порнографічного характеру [6, 819]. Предмети порнографічного характеру з кримінально-правової точки зору потрібно відрізняти від еротичних предметів, які теж пов'язані з відображенням сексуальних сторін життя людини, але не направлена на створення нездорового статевого відчуття. Однак, як підкреслюють юристи, межа між предметами порнографічного та еротичного характеру дуже умовна і багато в чому залежить від національних, релігійних, історичних та інших традицій [8, 574], хоча не потрібно виключати того, що еротика є різновидом порнографії. В усякому разі, з нашої точки зору, визначення порнографічного та еротичного характеру, особливо в сфері кримінально-правового регулювання, повинно бути більш чітким, по можливості не мати ознак, які потребують багато в чому суб'єктивного тлумачення, що може викликати певну «аморфність» в застосуванні цього законодавства.

Звернемось до традиційного визначення порнографії, яке все ж має більш чітке визначення, ніж є сьогодні в кримінальному законодавстві. Поняття «порнографія» походить, як відомо, від двох грецьких слів: «проститутка» і «пишу, маю, описую». Поняття «порнографія» увійшло в сучасне використання з книги Ретифа де ла Бретонна «Порнографія, або Роздуми порядної людини про істинну аморальну проституцію», яка була надрукована у 18-му сторіччі. В цій книзі аналізувались сфери діяльності людини, які вважались в суспільстві непристойними, в зв'язку з чим назва цієї книги стала номінальним поняттям непристойності, пов'язаною з сексуальністю. Але все ж порнографія, на відміну від еротики, в основному концентрується на відображенні фізіологічних особливостей статевого акта і тілесних форм людської сексуальності. Основна увага при цьому в основному концентрується на статевих органах, причому вони відображаються в ерегированому вигляді. У той же час в еротичних предметах основна увага приділяється виділенню естетичних форм людського тіла, чуттєвим хвилюванням людини тощо. Саме цю принципову різницю в зображенні та демонстрації людських тіл або їх частин, взаємовідносин між людьми необхідно рахувати визначаючи предмети порнографічного характеру за своїм змістом та відрізняючи їх від предмети еротичного характеру.

Нам потрібно розуміти, що соціально-правовий досвід багатьох розвинутих країн, незважаючи на певну «вільність» в цій сфері, яка, на нашу думку, там присутня, дозволяє їм не тільки більш чітко визначати поняття таких предметів, а й проводити певну класифікацію таких зображень. Це, як правило, «легке порно», «звичайне порно», «жорстке порно», «нелегальне порно». Кожне з цих визначень має своє тлумачення, яке в свою чергу, знаходить необхідне відображення в загальних заходах, які проводяться та в їх конкретизації, в тому числі і в законодавчій. Все це підкреслює, що незважаючи на нашу «просуненність» в цьому напрямку, потрібно ще багато зробити для підвищення якості правового регулювання дій в сфері суспільної моральності, а також її правової охорони.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради, 1996, № 30, ст. 141.
2. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти/ М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2001. — 496 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. заслуж. діяча науки і техніки України Є. Л. Стрельцова. — Х.: Одиссей, 2009. — 496 с.
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар/ Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Вид. третє, переробл. та доповн. — Х.: ТОВ «Одиссей», 2006. — 1184 с.
5. Научно-практическое пособие по применению УК РФ / Под ред. д. ю. н., проф., Председателя Верховного Суда РФ В. М. Лебедева. — М.: Норма, 2005. — 928 с.

Л. С. Кучанская, канд. юрид. наук, доцент

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, 65058, Одесса, Украина

СЛОЖНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ИХ ПРЕДМЕТА

РЕЗЮМЕ

В статье на примере правовой оценки общественно опасных деяний против нравственности рассматриваются сложности в их квалификации, которые во многом связаны с дискуссиями в определении предмета некоторых из этих преступлений.

Ключевые слова: квалификация преступления, преступление против нравственности, виды таких преступлений, предмет преступлений против нравственности.